

La Russie sous la Grande Catherine

Il est curieux de constater qu'au XVIIIe siècle la Russie a été gouvernée principalement par des femmes : Catherine Ire, Anne, Élisabeth, Catherine II.

Catherine Ire succéda à son mari Pierre le Grand en 1725 : elle ne régna que seize mois. Pierre II, qui monta sur le trône à l'âge de douze ans, eut un règne de trois années, pendant lequel la Russie se détourna de l'eupéanisation; Moscou redevint la capitale. Sous la tsarine Anne et son favori allemand Biren, ce fut un régime de terreur (1730-1740).

Après une période de troubles où il y eut plusieurs prétendants à la couronne, Élisabeth Pétrovna, fille de Pierre le Grand, monta sur le trône (R. 1741-1762). La nouvelle impératrice supprima les douanes intérieures, fonda des banques agricoles, créa une université à Moscou et une académie des beaux-arts. Elle contribua beaucoup à l'embellissement de Saint-Petersbourg. Son règne fut marqué par une forte influence française. La tsarine, la cour et la haute noblesse achetaient toilettes et meubles à Paris. C'était la mode d'avoir des pédagogues français. Loin d'admirer l'Allemagne, comme l'avait fait la tsarine Anne, Élisabeth s'assigna comme but la chute de Frédéric de Prusse. Et comme nous l'avons vu page 112, la Russie fut bien près d'y arriver.

Pierre III, neveu d'Élisabeth, était un ivrogne incapable. Il fut étranglé en 1762 et sa femme Catherine se fit proclamer tsarine.

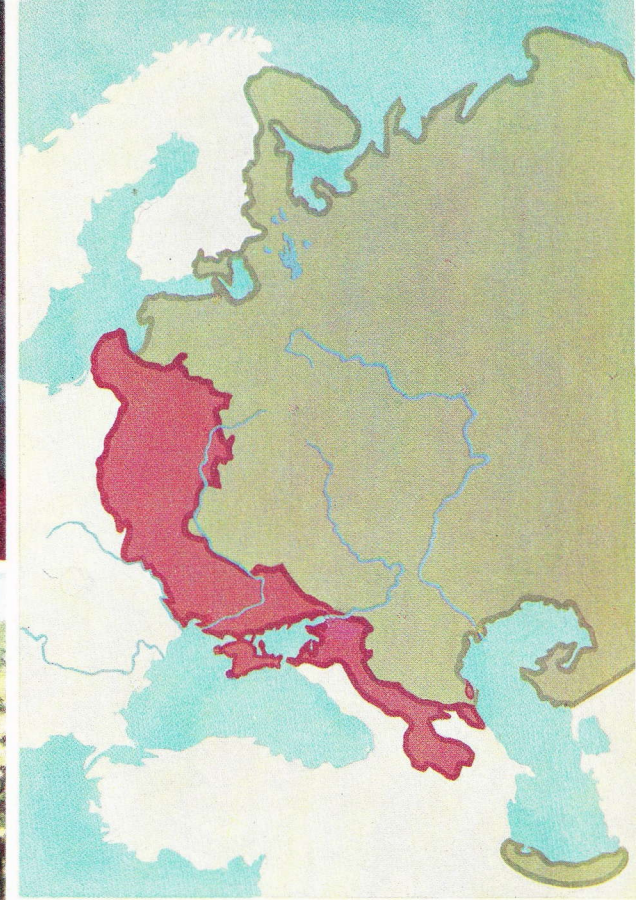
Cette princesse, allemande de naissance mais française d'éducation, fut la plus russe des impératrices et la vraie continuatrice de Pierre le Grand. Son principal souci, dans les affaires intérieures, fut de renforcer son pouvoir sur les nombreux gouvernements locaux en les soumettant directement au conseil impérial. La noblesse fut chargée de l'administration de la justice et des finances. Pour s'assurer la fidélité des nobles, la tsarine leur distribua d'immenses domaines, avec leurs serfs. Le servage se répandit ainsi jusque dans la Russie méridionale où il n'avait jamais existé. Ce fut une des causes d'une révolte des paysans qui dura près de cinq ans.

Dans les territoires fertiles mais peu peuplés de l'Ukraine et de la basse Volga, Catherine la Grande établit des milliers de paysans et d'artisans. Potemkine, son favori, y organisa l'immigration. Quand il commença la colonisation de la Russie du Sud, celle-ci ne comptait que 200.000 habitants. A sa mort, il y en avait 800.000. Mais les résultats n'étaient jamais assez rapides pour l'impatiente Catherine. Alors, Potemkine imagina un stratagème. Quand la tsarine visitait les régions nouvellement colonisées, il amenait des équipes spécialisées et leur faisait construire de véritables décors de théâtre, que la tsarine prenait pour des villages réels.

Les « villages à la Potemkine » sont restés célèbres. Ils symbolisent la part d'illusions que comporte le « despotisme éclairé ». Les princes prétendent mettre leur puissance et leur sagesse au service du peuple, mais sans lui accorder la moindre initiative et en méconnaissant ses véritables aspirations.

En haut, à gauche : la Grande Catherine et son favori Potemkine. À droite : carte montrant l'accroissement de la Russie sous Catherine.

En bas : Catherine traversant un « village à la Potemkine ».

RUSLAND ONDER CATHARINA DE GROTE

Toen Polen werd verdeeld, bezette een vrouw, Catharina de Grote, de Russische troon. Als we een onderbreking van slechts enkele maanden verwaarlozen, regeerden er van 1741 tot 1796 tsarina's (keizerinnen) over Rusland.

Toen in 1725 Peter de Grote overleed, werd hij achtereenvolgens door zijn weduwe, door zijn kleinzoon en door zijn nicht opgevolgd. Zijn weduwe, Catharina I, regeerde slechts zestien maanden. Haar opvolger, Peter II, besteeg in 1727 op twaalfjarige leeftijd, de troon. Hij regeerde drie jaar en tijdens deze periode probeerde men in Rusland de invloed van het westen te vergeten. Moskou werd opnieuw als hoofdstad in gebruik genomen. De nicht van Peter de Grote, Anna, oefende met behulp van haar Duitse gunsteling Biren van 1730 tot 1740 een waar schrikbewind uit over haar volk.

Nadat een jaar lang onrust had geheerst en verschillende rivalen elkaar de troon hadden betwist, werd Elizabeth tsarina, waardoor voor Rusland een periode van kalmte intrad. Elizabeth stichtte landbouwbanken, richtte te Moskou een universiteit op en droeg veel bij tot de verfraaiing van Sint-Petersburg. De regering van haar voorganger, Anna, had sterk onder Duitse invloed gestaan. Nu ging de Franse invloed overheersen. De tsarina en haar hofhouding begunstigten Franse leraren en kochten hun kleren en zelfs hun meubels in Parijs. In plaats van zich door Duitsland te laten beïnvloeden, was de voornaamste zorg van Elizabeth tijdens de laatste jaren van haar regering, Frederik de Grote van Pruisen ten val te brengen. Zoals we reeds hebben gezien, was Rusland aan het einde van de Zevenjarige Oorlog niet ver van de verwezenlijking van dit doel verwijderd.

Pruisen werd gered door het overlijden van Elizabeth in 1762. Haar opvolger, Peter III, was een hartschietelijk bewonderaar van Frederik de Grote. Hij was het die, toen de oorlog bijna beëindigd was, de Russische troepen uit Berlijn liet terugtrekken. Maar Peter III regeerde slechts enkele maanden. Hij werd vermoord en door zijn weduwe, Catharina II, opgevolgd.

Hoewel Catharina II Duitse was door geboorte en

Franse door haar opvoeding, zou Catharina ten slotte Russischer dan de Russen worden. Op binnenlands gebied was haar voornaamste zorg meer invloed te krijgen op de vele plaatselijke regeringen, die rechtstreeks aan de Keizerlijke Raad onderworpen waren. In al deze regeringen was de adel verantwoordelijk voor het bestuur, het gerecht en de financiën. Om de betrouwbaarheid van deze edellieden ten opzichte van de troon te waarborgen, bedeelde Catharina hen met enorme landgoederen, met inbegrip van slaven om ze te bewerken. De slavernij drong op deze wijze ver door, zelfs tot in Zuid-Rusland, waar ze tevoren van weinig betekenis was geweest. Dit was één van de oorzaken van de boerenopstand, die ongeveer vijf jaar duurde.

Voor vruchtbare landstreken, die door de geringe bevolking vroeger niet behoorlijk konden worden bebouwd, en gebieden die pas door Rusland waren veroverd, werd door Catharina een immigratiebeleid gevoerd. Hierin speelde Potemkin, haar gunsteling, een leidende rol. Men schat dat, toen Potemkin met de kolonisatie van een groot gebied in zuidelijk Rusland begon, daar slechts 200.000 mensen woonden. Omstreeks het tijdstip van zijn overlijden was dit getal tot 800.000 gestegen. Catharina zou zelfs een nog snellere vooruitgang hebben gewenst, zodat Potemkin haar soms op sluwe wijze moest doen geloven dat de toestanden zich met een onmogelijke snelheid ontwikkelden. Men zegt dat Potemkin, bij het bezoek der tsarina aan de pas gekoloniseerde gebieden, honderden slaven liet aanvoeren. Die moesten dan valse dorpen bouwen, waarbij nagebootste gevels onafgewerkte gebouwen of zelfs puinhopen verborgen. Deze dorpen van Potemkin kunnen, niet alleen voor Rusland, maar voor geheel Europa van de achttiende eeuw, als kenmerkend worden beschouwd.

Catharina de Grote speelde ook de leidende rol bij de verdeling van Polen onder Rusland, Pruisen en Oostenrijk in de jaren 1792 tot 1795. Deze gebeurtenis zou Polen voor meer dan een eeuw van de Europese kaart vegen. Catharina de Grote veroverde ook de Krim en andere landstreken aan de oevers van de Zwarte Zee op de Turken.

Boven links : Catharina de Grote en Potemkin. **Boven rechts :** Kaart, waarop de uitbreiding van het Russische gebied onder Catharina is aangegeven. **Onder :** Tocht van Catharina de Grote door een nagebootst dorp.

Globerama

HISTOIRE DES CIVILISATIONS MENS EN WERELD, VROEGER EN NU

CASTERMAN

HET AVONTUUR VAN MENS EN WETENSCHAP

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

Le présent ouvrage est publié simultanément en
français (Casterman, Paris-Tournai)
allemand (International School, Cologne)
anglais (Odhams Press, Londres)
américain (International Graphic Society, New York)
danois (Munsgaard Scandinavisk Bogforlag)
finlandais (Munsgaard)
hollandais (Keurkoop, Rotterdam)
italien (Fratelli Fabbri, Milan)
portugais (Codex)
suédois (Munsgaard)

2e édition, 1964

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN VOOR ALLE LANDEN

Art © 1959 by Esco, Anvers

Text © 1963 by Casterman, Paris

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.